

Ontwerpen van een democratie van de toekomst

SamenLerenBijeenkomst 28 februari 2017 Atelier Art-to-Join te Kortenhoef

Met de inspiratie van kunstenaars en de openheid van mensen die willen bouwen aan hun samenleving starten we een ontwerpproces naar een lokale democratie van de toekomst.

Naar een nieuwe democratie, impressie Carel Tielenburg

'Creativiteit' en 'kracht' zijn de steekwoorden die mij bij zijn gebleven van deze avond over *democratie*. 'Kracht' omdat alle deelnemers in hun kracht stonden en uit volle overtuiging aan de gesprekken deelnamen. 'Creativiteit' vanwege de vele ideeën die op tafel kwamen en de manier waarop die weer werden gecombineerd tot nieuwe inzichten door alle deelnemers. Deze zijn gelukkig vastgelegd op de tafelkleden, waarover dadelijk meer.

Het thema was *het ontwerpen van een democratie van de toekomst* en de avond stond in het teken van de vraag wat democratie kan betekenen voor ons samenleven en het ontwikkelen van gemeenschappen met het accent op het lokale niveau.

Na een hartelijke ontvangst met de gebruikelijke versnaperingen in het atelier van kunstenaars en gastvrouw Ingrid Jansen presenteerden diverse kunstenaars werk dat zij speciaal voor deze bijeenkomst hadden uitgezocht.

Het werd een heel inspirerende openingsronde met wat ik zou willen noemen ‘materiaal-verhalen’¹. Verhalen waarin vooral de materie en de vormgeving ervan tot de verbeelding spreekt. Het ging over kleuren als contrastervaring om anders naar zaken (zoals democratie) te leren kijken, over hergebruik van materialen (‘afval’) in beeldende vormen, over de verbeelding het individu dat ook in een bestaande democratie steeds gevaar loopt onder de voet te worden gelopen door overmachten en over de waarde van democratie voor de bescherming van cultureel erfgoed – een indrukwekkende bijdrage naar aanleiding van de verwoesting van de Tempel van Bel in Palmyra (Syrië) door IS.

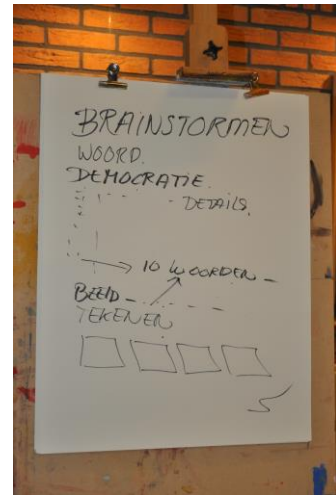

Voor mij was de rode draad door die verschillende bijdragen de wezenlijke maar kwetsbare verhouding tussen democratie en humaniteit.

De kunstenaars: Betsy Pullen, Manja Lindeman, Gea Lamme, Ria Berg, Paul Kwisthout, Arnoud van den Heuvel en Ingrid Jansen.

Hierop sloot ook de inspiratiesessie van onze gastvrouw, Ingrid, weer naadloos aan: ter voorbereiding van onze tafelgesprekken leerde zij ons een van de manieren waarop kunstenaars, schrijvers en eigenlijk iedereen die een creatieve inspanning wil verrichten, als het waren inspiratie kan opwekken, omdat je lang niet altijd in de gelegenheid bent te wachten tot die inspiratie ‘vanzelf’ komt.

¹ Deze term heb ik overigens niet zelf bedacht, maar voor de gelegenheid ontleend aan een tijdschrift voor hedendaagse kunst *Metropolis M*, no. 5 (okt./nov.) 2016, p. 71 e.v.

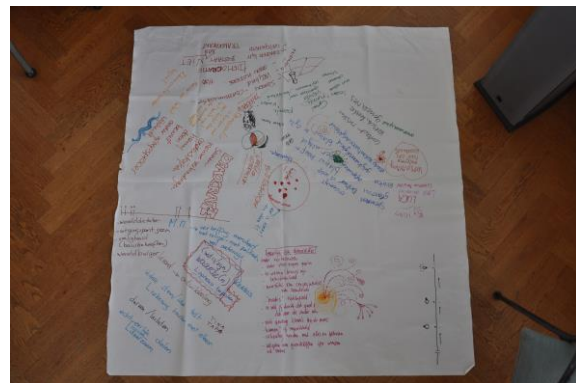

Tafelimpressie Lisa Schonewille

We tekenden een cirkel in het midden en vroegen ons af:

Als we volledig met een schone lei zouden mogen beginnen. Er is niets! En dan? Hoe zou dan onze samenleving eruit zien?

De cirkel voelde als een ruimte waarin iets kon ontstaan. Gedurende het hele gesprek bleef de cirkel leeg. We spraken over hoe er vroeger duidelijke leiding was vanuit kerk en politiek. De verantwoordelijkheid ligt nu bij iedereen die de mogelijkheid heeft om verantwoordelijkheid te dragen. Belangrijk dat we deze verantwoordelijkheid ook nemen! We hadden het over de aarde die van iedereen is en dat er problemen ontstaan zodra je iets gaat toe-eigenen. Over dat dingen vanzelf ontstaan als je ze in je hart en vanuit stilte kan waarnemen. Na verdere uitwisseling van verschillende andere onderwerpen ontstonden op het allerlaatste moment hartjes en de woorden liefde en onvoorwaardelijkheid. Daar begint en eindigt het allemaal mee!

Tafelimpressie Jos Werkhoven

Eigenlijk was er geen gespreksleiding nodig bij dit door allen gevoerde zéér geanimeerde gesprek.

Mijn belangrijkste observaties: er was een sterk gevoelde belangstelling om met elkaar over het onderwerp 'democratie' in gesprek te gaan. Iedereen deed belangstellend mee aan het gesprek. Er werd zeer goed naar elkaar geluisterd. Af en toe ontstond er een kort debat waarin standpunten werden verduidelijkt en vragen werden gesteld. Unaniem stond men open voor vernieuwing en voelde daartoe noodzaak.

Vanuit verschillende invalshoeken werden ideeën en/of mogelijkheden aangedragen:

- Wat, als je helemaal opnieuw gaat beginnen?!
- Er was een sterk 'out of the box' denken.
- Mogelijkheden om te vernieuwen vanuit de huidige situatie.

- Ideeën vanuit het perspectief 'de aarde is van iedereen':
gelijkheid, eerlijk delen, gelijke rechten, duurzaamheid.
- Waarden opnieuw met elkaar vaststellen en invulling geven.
(Voor waarden kan ook gelezen worden: rechten, plichten, wetten, regels, afspraken etc.)

Tafelimpresie Kleri Sparou

Er zijn verschillende onderwerpen en thema's voorbijgekomen, vanuit verschillende ervaringen en invalshoeken. Het gesprek begon met de inbreng van iemand die geïnspireerd was door een van de kunstwerken die die avond waren meegebracht.

Het kunstwerk was onder leiding van Betsy Pullen gemaakt door een samenwerking tussen kinderen en ouderen. We reflecteerden hierdoor op de huidige manier van omgaan met elkaar tussen verschillende leeftijdsgroepen in Nederland. Er bestaat eigenlijk maar weinig verbondenheid tussen leeftijdsgroepen en dit is iets dat we in de 'nieuwe democratie' graag zouden willen zien toenemen.

Onder andere door de link met leeftijdsgroepen, bracht een ander het belang van het gezin in een democratie in. In een gezin wonen en werken jong en oud samen aan het huishouden. De veilige thuissituatie, het gevoel van een basis van verbinding, is vaak voorwaarde om als individu ook buiten het gezin of de thuissituatie goed te kunnen functioneren. We kunnen ons afvragen: welke rol speelt het gezin in de nieuwe democratie? En hoe ziet het gezin - of het persoonlijke huishouden - in de nieuwe democratie er eigenlijk uit?

Een thema dat vaak terugkwam aan onze tafel was veiligheid en geborgenheid als voorwaarde om naar elkaar te luisteren en samen te kunnen werken. Iemand noemde dit 'LSD', Luisteren, Samenvatten, Doorvragen. Dit zou eigenlijk ook de basishouding moeten zijn in politieke gesprekken, in plaats van debatteren voor het eigen gelijk. Samen onderzoeken, in plaats van concurreren. Wat hierbij helpt, is van binnenuit praten, opperde een van de deelnemers. Vanuit je geraaktheid, vanuit je mens-zijn spreken, zorgt voor vertrouwen. Een ander opperde dat we als mensen ook mogen leren om dankbaarder te zijn, en elkaar mogen complimenteren als we iets goed doen, vooral in politieke situaties. Je hoort in een debat nooit iemand tegen een ander zeggen: Goh, wat een goed argument. Daar had ik nou nog niet aan gedacht!

Ook kwamen de begrippen 'individualisering' en 'globalisering' meerdere keren terug. Het is mede door deze ontwikkelingen dat volgens de meesten aan tafel het verlangen naar verbinding en

gemeenschap weer sterker wordt in de huidige tijd. Klopt het individualistische mensbeeld nog wel met onze dagelijkse ervaring? Of zegt ons verlangen naar verbinding ons toch dat het mens-zijn geen individuele aangelegenheid is, maar in essentie juist iets relationeels?

Ik had zelf ergens in het gesprek de associatie *mens vs. burger* op het tafelkleed geschreven. Iemand vroeg wat ik daarmee bedoelde, want burgers zijn toch mensen en mensen zijn toch burgers? Het verbaasde mij eigenlijk dat dit onderscheid niet voor iedereen vanzelfsprekend was. In mijn beleving, is een van de cruciale pijnpunten van onze democratie juist dat die alleen geldig is als je burger bent. Welke plaats hebben niet-burgers in de Nieuwe Democratie?

Om de zoektocht naar bouwstenen voor de Nieuwe Democratie wat concreter te maken, deden we een rondje waarbij iedereen verwoordde hoe voor hem of haar de rol van de gemeente in de Nieuwe Democratie eruit zou zien. Een enkeling benoemde dat hij de rol van de gemeente perfect vond zoals die nu is. Met de rest van het gezelschap kwamen we tot een aantal elementen die in de Nieuwe Democratie leidend zouden moeten zijn. De gemeente zou vooral moeten functioneren als een faciliterend orgaan. De gemeente neemt de behoefte van de gemeenschap waar, maakt die behoefte zichtbaar, zoekt naar mensen/krachten in de gemeenschap om aan die behoefte te voldoen en laat de invulling daarvan zoveel mogelijk aan de mensen zelf. Alleen wanneer de gemeenschap zélf zich geen raad meer weet, kan de gemeente zaken zelf oppakken of experts uit andere gemeentes inschakelen. ‘Dienend leiderschap’ noemde een van de deelnemers dit.

De vraag kwam op welke zaken er op lokaal niveau, welke op nationaal niveau en welke op globaal niveau geregeld moeten worden. Ofwel: op welke momenten en in welke situaties is democratie nodig en hoe ziet die er dan uit? Belangrijk hierbij is ook dat er vervolgens niet een systeem ontstaat dat vaststaat, maar een systeem waarin evaluatie onderdeel is van het democratisch proces. Een systeem dat ruimte biedt aan continue bijstelling en reflectie. ‘Panta rhei’ (alles stroomt) werd ook benoemd.

Interessant was dat er één persoon aan onze tafel was die een tegengeluid gaf aan ons door te zeggen dat hij juist vindt dat het nu allemaal heel goed geregeld is. Maar hier werd weinig gehoor aan gegeven. Dit wekte wel mijn nieuwsgierigheid. Waarom schrok onze houding hem af? Waarom werd er amper op hem gereageerd? Is het niet net zo belangrijk om ons af te vragen waar we eigenlijk wél blij mee zijn in de huidige democratie? Wat willen we meenemen naar het ‘nieuwe’ systeem?

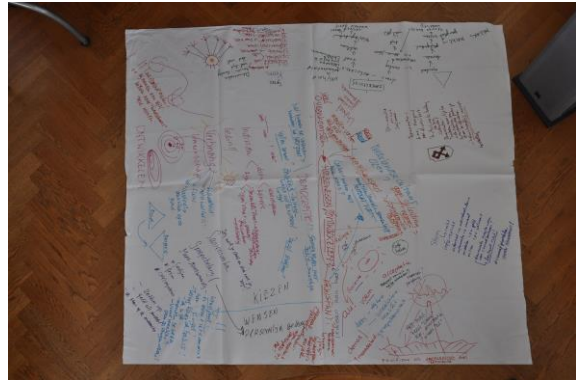
Tafelimpresie Peter van der Vliet

Het was een intensief gesprek aan onze tafel. We hebben eerst een ronde gehouden waarin we onze

zienswijzen deelden over de nieuwe democratie. Het was een uitdaging om open te luisteren naar elkaar en niet direct te reageren.:-)

Na deze ronde was de vraag om wat gezegd was door te laten dringen en dan met nieuwe gezichtspunten te komen (en dus niet met een inbreng die je al kende van jezelf) dat leverde een intensieve gedachtewisseling op, met een hoofdconclusie dat er heel veel overlap in de verhalen zat, met wel grote verschillen qua inschatting waar we zitten in de dynamiek van de dubbele s curve(het oude sterft, terwijl het nieuwe zichtbaar wordt) en wat er te gebeuren staat: 'de neergang is onvermijdelijk' - 'we kunnen het nieuwe belichamen'

Het was een boeiend gesprek!

Tafelimpresie Alexander Post

De gespreksdeelnemers waren zeer uitgesproken maar ook zeer divers qua inzicht. En ondanks de aanwijzing van Peter om vooral de discussie in het gesprek te vermijden bleek dit onoverkomelijk, maar wel gevoerd met bezieling!

Concluderend kunnen we stellen dat iedereen streeft naar een democratie die is gebaseerd op gemeenschappelijke waarden en normen.

Vraagstukken die nader bekeken en besproken zijn waren onder andere: Wat is democratie precies? en wat maakt een democratie democratisch? Hoe democratisch is het en zou het kunnen zijn, waarbij de samenleving goed blijft functioneren? Hoe kan de betrokkenheid van de gemeenschap worden vergroot? Hoe ontstaat er de verbinding? Wat is een juiste definitie van het woord 'groei'?

Gemeenteraadslid Jan deelde zijn beleving/ ervaring, na 7 jaar actief gemeenteraadslid te zijn geweest, door "zijn dorp", niet langer als dorpsgenoot te worden gezien/ gevoeld maar als een politicus/ onderdeel van de politiek. Om die afstand tussen politiek en burger te kunnen verkleinen moet het vertrouwen worden vergroot.

Kortom, een mooie gesprekstafel met uiteenlopende ideeën over de huidige wijze van samenleven maar met een eensgezindheid betreffende stellingen zoals: Het belang van het gezin; Bottom up i.p.v. top down; Het menselijk aspect, het belang van het individu maar ook het belang van 'de groep'.

Tafelimpresie Anne-Marie Poorthuis

Een spelletje waarbij twee mensen een papier vullen met twee regels: je haalt je pen niet van het papier en je eigen lijn mag geen andere lijnen kruisen. Duidelijk werd dat het handig is om te beginnen met je eigen ruimte te kaderen. En deze ruimte vervolgens te vullen. Wat zegt dit nu over

democratie. Samenleven gaat dus enerzijds over je eigen ruimte innemen en anderzijds over de ander wat gunnen, zodat je samen kunt leven (en samen kunt spelen). Speelruimte.

Democratie kan als systeem ook op een dictatuur lijken. We kennen genoeg voorbeelden zowel uit de historie (DDR) als in het heden (Turkije). Is het dan nog wel een democratie? Wat missen we hier? Vrijheid en ruimte om tot elkaar te komen. Anders te durven denken. Democratisch leiderschap. Kan democratie ook zonder politiek systeem? Landen hebben verschillende systemen. Wat spreekt aan? Opbouwen vanuit de leefwereld in plaats van de systeemwereld. Oude structuren iedere keer weer loslaten. Waarderen dat een ander jou taak/verantwoording overneemt. Rollen staan niet vast, kunnen ook overbodig worden.

Centraal staat tijd. Tijd om elkaar te ontmoeten, elkaar te leren kennen, diversiteit toe te laten.

Wezenlijk: Tijd maken binnen geen tijd hebben

We leren democratie kennen door gezamenlijk thema's op te pakken. Basis is gesprek. Nieuwsgierig blijven. Vragen blijven stellen. Alle waarheden zijn waardevol. De waarde samen ontdekken en steeds opnieuw invulling geven. Loslaten is geen weggooien, maar alles als bouwstenen zien en opnieuw gebruiken.

Onderwijs: vanuit de kinderen de wereld opnieuw opbouwen.

De menselijke maat. Onze huidige structuren zijn te groot voor de mens. Verantwoordelijk voor eigen gedrag en verantwoording af durven leggen. Vrijheid in gebondenheid. Vrijheid is ook relationeel. Wat is de waarde van democratie?

Tafelimpresie Carel Tielenburg

Onze 'methode' bestond uit vier gesprekstafels met elk ongeveer acht deelnemers en twee gespreksleiders. Op de tafelkleden kon elke deelnemer al haar of zijn ideeën en invallen noteren. Aan mijn gesprekstafel – waar ik een van de gespreksleider was, naast Anne-Marie Poorthuis – hebben we na de eerste brainstorm met gekleurde stiften op het tafelkleed, een 'rondje' gemaakt door langs de tafel te lopen en de notities van anderen te bekijken, daarover vragen te stellen, met elkaar in gesprek te gaan en verbanden te leggen tussen de ideeën.

Dit leverde een boeiende dialoog op die in een mooie 'mind map' is terug te vinden in de fotoreportage van de avond. Hieruit haal ik voor deze impressie een paar zaken die mij boeiden, zonder zelfs maar een poging tot volledigheid te willen nastreven, want dat zou toch geen recht kunnen doen aan de rijkdom van onze dialoog (zie de mind-map).

Wij hebben democratie onder andere verbonden met tijd en ruimte. Preciezer gezegd: met *gebrek* aan tijd, omdat er in allerlei situaties nauwelijks gelegenheid meer is tot bezinning op en het overdenken van mogelijkheden voor mensen om meer invloed te kunnen uitoefenen op situaties

waarin ze dagelijks verkeren. Dit gesprek ontstond naar aanleiding van een voorbeeld over een project met docenten in het beroepsonderwijs die nooit ergens tijd meer voor hadden. Maar het speelt ook een rol in de zorg en in andere professionele domeinen, om over de dagindeling van het privé leven nog maar even te zwijgen.

Daarom zou het goed zijn als er meer *vrije* ruimte zou komen met elkaar te spreken, maar vooral ook naar elkaar te luisteren los van de rol (of de rollen) die je in het al ingevulde (of 'bezette') deel van het leven wordt geacht te vervullen. En de manier waarop we dat zouden kunnen organiseren heeft in ieder geval te maken met de maat en de maatvoering der dingen. Er is voor elke levensvorm een optimale grootte (zoals de natuur ons leert) die we in het oog dienen te houden, omdat groter niet per definitie ook beter betekent. Dat geldt ook voor gemeenschappen en organisaties, tenminste willen wij elkaar als mensen kunnen blijven verstaan.

Heel interessant allemaal, mijn aandacht verslapte geen moment.

Hoewel dit tijdens de avond niet nadrukkelijk aan de orde is geweest, wil ik van de gelegenheid gebruik maken kort in te gaan op de relatie met de gemene goed economie (GGE).

Democratie (en transparantie) is een van de kernwaarden van GGE. Christian Felber – grondlegger en promotor – stelt in zijn boek 'Gemeinwohl-Ökonomie'² een drie zuilenmodel voor van democratie: de eerste zuil is de representatieve democratie, vergelijkbaar met de politieke bühne die we nu kennen: politieke partijen, verkiezingen, parlement, regering, etc.; de tweede zuil is die van de directe democratie, een uitbreiding van het representatieve model waarin o.a. referenda een rol kunnen spelen; de derde zuil is die van de participatieve democratie die vooral over de civiele maatschappij en dus ook over (lokale) gemeenschappen gaat.

Onze avond stond, denk ik, daarom vooral in het teken van de derde zuil.

Tijdens de slotronde, geleid door Peter van der Vliet, werd iedereen uitgenodigd in enkele woorden haar of zijn ervaring, indruk of gevoel samen te vatten. Wat mij opviel was dat regelmatig het woord zoektocht of ontdekkingsreis werd genoemd. Zelf heb ik, zoals gezegd, creativiteit en kracht benadrukt, maar ik had, achteraf gezien, mijn ervaring ook anders kunnen verwoorden: *democratie leeft!*

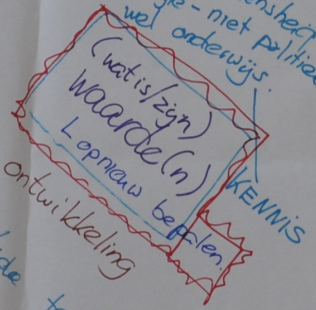
Woorden naar democratie

stemgeluid-bereidheid tot cohesie-goed dat we dit aandacht geven-hoop op groeiende bewustwording-handvatten zoeken voor dit onderwerp-essenties-creëren-liefdevol-inzet en bewustwording-vol_waardig-creativiteit en kracht-verantwoordelijk-lange adem nodig-democratie is intensief-zoektocht-perfectie-waardevolle verschillen waarbij alles stroomt-spannende zoektocht-ruimte-geduld-democratie is in beweging-de lege ruimte-grote gemeenschap zin-verandering begint bij jezelf-prettig-kleurrijke golven-delen en behapbaar maken-open in voor verandering-bezinning - verbinding-hoop-ontdekkingsreis

² In april 2017 verschijnt de Nederlandse Vertaling van het boek van Christian Felber. 'Ware Winst, gemene goed economie als wegwijzer'.

- wereld dictator
- uitgangspunt: gezin
- veiligheid (basis behoeften)
- wereld burger / leved

iedere stem/idee telt
 ↳ rekening houden met elkaar
 durven / wisten
 echt eerlijk delen
 ↳ duurzaam

Moeilijk aan democratie

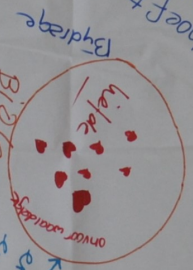
- ander vertrouwen
- ieder voor eigen gain
- te weinig bewustzijn
- betrokkenheid
- overzicht van consequenties van handelen
- "modes" tijdsbepaald
- is niet jij denkt dat goed is dat voor de ander ook
- niet genoeg kennis bij de mens
- "samen" is ingewikkeld
- rekening houden met elken en iedereen
- wilt geen van grondstoffen ipv wensen vd mens

Verspilling
 omzetten naar ethische waarden

Big History
 LUCA
 Last Universal Common Ancestor

Stemmen
 Grenzen
 rechten
 ondermijnt bestaande wetten
 afspraken
 gelijkwaardigheid
 contact tussen
 verscheiden generaties

leiden
 Biologische
 wetenschappelijke
 strekking

passie
 "Keders"
 "Keders"
 "Keders"

Samen
 Verscheiden
 Samen
 Verscheiden
 Samen
 Verscheiden

Democratie
 is het proces van
 beslissingen nemen
 door een groep mensen

Democratie
 is het proces van
 beslissingen nemen
 door een groep mensen

Democratie
 is het proces van
 beslissingen nemen
 door een groep mensen

